

Volkstuinen in Utrecht Duurzaam en Gezond Beleidsnotitie 2012 - 2014

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting en overzicht acties	4
1 Inleiding	5
2 De maatschappelijke betekenis van volkstuinen	7
Dé Volkstuin	7
Sociaal	7
▪ Tuinieren als gezonde vrijetijdsbesteding	
▪ Ontmoetingsplek voor de buurt	
▪ Toevoegen van functies en verbinding met de wijk en/of buurt	
▪ Sociale cohesie	
▪ Educatie	
Natuur en milieu	8
▪ Onderdeel Utrechtse Groenstructuur	
▪ Natuurvriendelijk Tuinieren	
Samenwerking	9
Volkstuinverenigingen als vrijwilligersorganisaties	9
3 Trends, ontwikkelingen en acties	10
Volkstuinen in de lift	10
Buurtmoestuinen en overige groene initiatieven in buurten en wijken	10
Verkenning nieuw volkstuinpark	11
Stadslandbouw, voedseltuinen, Utrechtse voedselstrategie	12
Internationaal congres 2014: Utrecht Kenniscentrum Volkstuinen	12
4 Locaties en huurcontracten, onderhoud, beheer en veiligheid	14
Locaties en huurcontracten	14
Onderhoud en beheer	14
Veiligheid	15
5 Financiën	17
Bijlage	

Voorwoord

Utrecht heeft vijftien volkstuinparken, die door de stad gekoesterd worden. Oases van groen, die in of aan de rand van de stad liggen en het bezoeken waard zijn. Op de Utrechtse tuinenparken kun je genieten van de rust, groene omgeving en alle mooie tuinen. Het houden van een volkstuin is in Utrecht gestoeld op een lange traditie. De eerste volkstuinvereniging - Ons Buiten - is in 1928 gesticht en gestaag is dit aantal toegenomen tot de 15 bloeiende volkstuinverenigingen van nu. Deze traditie heeft de stormen der tijd ruimschoots doorstaan. Uit de notitie blijkt dat het belang van de volkstuinen voor onze stad. Naast een plezierige vorm van vrijetijdsbesteding is tuinieren ook nog eens gezond. Het leidt tot minder stress en meer bewegen. Daarnaast zijn de tuinenparken met hun verschillende verenigingsgebouwen een leuke ontmoetingsplek voor de wijk en de buurt. De verenigingen doen daar veel aan met het organiseren van activiteiten en in samenwerking met de gemeente de tuinenparken zo toegankelijk mogelijk te maken en te houden met aandacht voor natuur en milieu. En de Utrechtse bevolking ontdekt dat steeds meer. Er is een grotere belangstelling van onder meer jonge gezinnen voor een volkstuin met als beweegredenen dat ze hun kinderen iets van de natuur willen meegeven en meer buiten kunnen zijn. Ook het grotere bewustzijn over de kwaliteit van ons voedsel speelt een rol. En het plezier dat men beleeft om dat zelf te telen. In ons gezondheidsbeleid willen we daar op inspelen met de ontwikkeling van een lokale voedselstrategie. Voedsel verbouwen in en om de stad draagt bij aan de aandacht voor gezonde voeding, participatie in de samenleving en reductie van stress. De volkstuinen - duurzaam en gezond - spelen daarbij een belangrijke rol: nu en in de toekomst.

Rinda den Besten,
Wethouder Sport, Werk &
Inkomen en Jeugd

Samenvatting en overzicht acties

De volkstuinverenigingen dragen op verschillende wijze bij aan de doelstellingen uit het Utrechts Collegeprogramma 'Groen, Open en Sociaal'. Aan een sociale en actieve stad door met inzet van vrijwilligers de tuinenparken te beheren en onderhouden, voorkomen van sociaal isolement en een ontmoetingsplaats voor buurt en wijk te zijn. Aan een duurzame stad door met gemeenschappelijk beheer en onderhoud van de tuinenparken en aandacht voor natuurvriendelijk tuinieren bij te dragen aan een aantrekkelijke en groene leefomgeving. Aan een gezonde stad, omdat tuinieren aantoonbaar leidt tot een betere gezondheid en het zelf verbouwen van voedsel bijdraagt aan een groter bewustzijn en belangstelling voor voedsel.

Er komt een verkennend onderzoek naar mogelijkheden voor locaties voor nieuwe volkstuinparken. De huidige ontwikkeling van buurtmoestuinen kan daarbij deels een oplossing zijn voor de grotere vraag naar volkstuinen. Een belangrijke randvoorwaarde voor de volkstuinen is dat de huidige tuinenparken kunnen blijven bestaan. In het gemeentelijk beleid wordt daarom zoveel mogelijk rekening gehouden met het belang van de huidige locaties voor volkstuinen. Voor de volkstuinverenigingen is verlenging van de huurovereenkomst als waarborg voor hun locatie belangrijk. In 2012 wordt daarom gestart met het overleg voor de nieuwe huurovereenkomst voor de periode 2015 – 2025. Hieronder staat een overzicht van acties die in 2012 starten en indien mogelijk ook in 2012 afgerond worden. Daaronder staan de acties met een langere doorloop in de periode 2012 – 2014.

Acties 2012

- De gemeente Utrecht neemt het initiatief informatie over de volkstuinverenigingen op te nemen in de sociale kaart van Utrecht: www.jekuntmeer.nl.
- Wij nemen in samenwerking met de volkstuinverenigingen het initiatief om bij de ontwikkeling van buurtmoestuinen ook aandacht te hebben voor kennisuitwisseling, educatieve activiteiten, cursussen voor bewoners en buurtmoestuin als dependance voor een volkstuinvereniging. De contactpersonen van Natuur en Milieucommunicatie (NMC) in de wijk kunnen ook inzicht geven in de mogelijkheden voor tuinieren in de wijk.
- Wij onderzoeken of er mogelijkheden zijn voor nieuwe locaties voor volkstuinen. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van het verkennend onderzoek dat in 2012 wordt uitgevoerd voor locaties in het kader van Stadslandbouw.
- De gemeente Utrecht brengt waar mogelijk de kennis en kunde van de volkstuinverenigingen in verbinding met initiatieven in het kader van de Utrechtse voedselstrategie en ontwikkeling Stadslandbouw.
- In 2012 starten met de voorbereidingen voor een nieuwe huurovereenkomst voor de periode 2015 - 2024.

Acties 2012 - 2014

- De gemeente Utrecht onderzoekt afhankelijk van de resultaten van bovengenoemde verkenning de mogelijkheden voor het ontwikkelen van een innovatief en duurzaam tuinenpark aansluitend bij de agenda van Provincie en Rijk.
- Wij nemen het initiatief (in afstemming met het Overleg Volkstuinen Utrecht) om op de gemeentelijke website

meer informatie op te nemen over de (algemene) verplichtingen bij het huren van een volkstuin.

- Wij nemen het initiatief om in samenwerking met het AVVN de verenigingen te informeren over subsidie – mogelijkheden en ondersteuning van vrijwilligersorganisaties.
- Wij ondersteunen en stimuleren volkstuinverenigingen tot deelname aan het begeleidingstraject natuurlijk tuinieren.
- Wij bieden voor het Internationale Congres in 2014 ondersteuning aan door onder andere aandragen van nieuwe initiatieven en onderzoek.
- De gemeente Utrecht en het Overleg Volkstuinen Utrecht inventariseren de problemen op het terrein van veiligheid en bepalen in samenwerking met wijkbureau, politie, stadstoezicht welke maatregelen noodzakelijk en mogelijk zijn.
- In overleg met de volkstuinverenigingen stelt de werkgroep 'Onderhoud tuinenparken Utrecht' (een werkgroep bestaande uit deskundigen, verenigingsafgevaardigden en het AVVN) elk jaar het onderhoudsplan op en draagt zorg voor de uitvoering daarvan.
- De gemeente Utrecht stelt in overleg met het Overleg Volkstuinen Utrecht/AVVN elk jaar het investeringsplan op voor het budget recreatief medegebruik/ toegankelijkheid.

1 Inleiding

Het huidige beleid voor de Utrechtse volkstuinen dateert van 1992. Bij de betrokken volkstuinverenigingen en de gemeente Utrecht is er de behoefte om in een nieuwe korte beleidsnotitie het beleid voor volkstuinen te actualiseren en vast te leggen, de maatschappelijke meerwaarde van de tuinenparken expliciet te benoemen, de ontwikkelingen in beeld brengen en aan te geven welke acties er ondernomen moeten worden in de komende beleidsperiode.

Drie punten staan in deze notitie centraal

- In beeld brengen van de maatschappelijke betekenis van volkstuinen en aandacht voor de volkstuinvereniging als vrijwilligersorganisatie.
- Betekenis van nieuwe ontwikkelingen en aanpalende trends voor het volkstuinbeleid.
- Het in stand houden van de volkstuinen door waarborgen van de huidige locaties op basis van verlenging van de huurovereenkomsten voor de periode 2015 - 2024.

De notitie heeft als reikwijdte de huidige Collegeperiode, biedt een kader voor de periode daarna en voor het maken van afspraken over de nieuwe huurovereenkomst 2015 - 2024. De notitie is tot stand gekomen na overleg en input van de betrokken volkstuinverenigingen en de landelijke organisatie voor hobbytuinders - het AVVN.

Groen, open en sociaal

Uit de notitie blijkt dat de volkstuinverenigingen op verschillende wijze bijdragen aan de doelstellingen uit het Collegeprogramma Groen, Open en Sociaal. Aan een sociale en actieve Stad met inzet van vrijwilligers en activiteiten voor de buurt en de wijk. Aan een duurzame stad door gemeenschappelijk tuinenparken te beheren en onderhouden en zo bij te dragen aan een aantrekkelijke en groene leefomgeving. Aan een gezonde stad, omdat tuinieren aantoonbaar leidt tot een betere gezondheid en het zelf verbouwen van voedsel bijdraagt aan een groter bewustzijn en belangstelling voor gezond voedsel.

Leeswijzer

De opbouw van deze nota is als volgt: hoofdstuk twee gaat in op de maatschappelijke betekenis van de volkstuinen op sociaal terrein en voor natuur en milieu en er wordt stilgestaan bij het Internationale Volkstuincongres in 2014. Hoofdstuk drie behandelt de trends en ontwikkelingen. Op basis daarvan worden voorstellen gedaan voor concrete acties in de periode 2012 - 2014, die aansluiten op de bovenstaande doelstellingen. Hoofdstuk vier gaat in op de instandhouding van de huidige volkstuinenparken met aandacht voor de locaties en huurcontracten, onderhoud, beheer en veiligheid. Tot slot behandelt hoofdstuk vijf de financiën. In de bijlage wordt een overzicht gegeven van de 15 tuinenparken in Utrecht qua ligging en het aantal tuinen.

2 De maatschappelijke betekenis van volkstuinen

De volkstuinen in Utrecht hebben voor de stad een belangrijke maatschappelijke betekenis. Dit uit zich op verschillende terreinen die in dit hoofdstuk beschreven worden.

Dé volkstuin

Het houden van een volkstuin is voor meer dan 1425 Utrechtse huishoudens, bezoekers van de tuinenparken en betrokken vrijwilligers een vorm van vrijetijdsbesteding waar veel plezier aan wordt ontleend. Verblijven en werken in de buitenlucht, eigen groenten en bloemen telen, kennis en ervaringen met elkaar delen en elkaar ontmoeten op de tuin of in het verenigingsgebouw zijn daarbij de belangrijkste factoren. Dit is gestoeld op een lange traditie en maakt deel uit van onze gezamenlijke cultuurhistorie. Het is het hoofddoel van de volkstuinen. En wordt naast de inzet van de volkstuinverenigingen voor het beheer en dagelijks onderhoud op de tuinenparken mede mogelijk gemaakt door de gemeente om tegen een betaalbare huur locaties voor volkstuinen ter beschikking te stellen en in stand te houden.

Sociaal

Tuinieren als gezonde vrijetijdsbesteding

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat tuinieren gezond is. Het leidt aantoonbaar tot vermindering van stress en tot beweging: niet alleen door het werken in de tuin, maar ook doordat veel volkstuinders en hun familieleden op de fiets naar het tuinenpark komen. Het is dus bij uitstek een gezonde vrijetijdsbesteding.

Ontmoetingsplek voor de buurt

De Utrechtse volkstuinen hebben zich in de afgelopen periode ontwikkeld van volkstuinen tot tuinenparken die open staan voor bewoners uit de wijk en buurt. Hierin is veel geïnvesteerd door alle betrokkenen. Een goede toegankelijkheid is daarbij een eerste vereiste om van de volkstuinen een ontmoetingsplek te kunnen maken. Dit betekent een tuinenpark met open poorten, goede en begaanbare paden en een uitnodigende toegang waar het voor mensen uit de omgeving en/of recreanten duidelijk is dat ze welkom zijn om van de tuinenparken te kunnen genieten.

Toevoegen van functies en verbinding met de wijk en/of buurt

Het recreatieve gebruik van de volkstuinen wordt verder versterkt door er andere functies aan toe te voegen zoals een dierenweide, een plek om te picknicken, school- en voorbeeldtuinen. Tuinenparken die aangesloten zijn op wandelroutes vergroten de toegankelijkheid nog meer. De clubgebouwen versterken de functie van volkstuinen als ontmoetingsplek: voor de leden van vereniging zelf en voor activiteiten in de wijk en/of buurt. In Utrecht zijn veel voorbeelden van volkstuinverenigingen die waar mogelijk de verbinding zoeken met de wijk en/of buurt. Zo stimuleert Tuinenpark Ons Buiten (Voordorp) het recreatieve medegebruik. Zij geven dit vorm door het park open te stellen als wandelgebied, een dierenweide te maken waar kinderen uit de wijk een dier kunnen adopteren en diverse activiteiten voor de wijk en/of buurt te organiseren. De volkstuinvereniging uit Utrecht Zuid houdt voor haar leden en de omgeving een Oogstmarkt met onder meer informatie over slow food en bijenhouders. Tuindersvereniging Abstede organiseert open dagen, werkt met buurtbewoners aan de ruimte rond het park, geeft rondleidingen op aanvraag en is gastheer / gastvrouw voor gezamenlijke activiteiten met andere buurtorganisaties. Volkstuinvereniging Ons Genot ontvangt rolstoelgebruikers voor een dagje op de tuin en volkstuinvereniging Briljant wil een ontmoetingspleintje maken voor de wijk. Vaak ontstaat er een wisselwerking waarbij vrijwilligers zich niet alleen inzetten voor de volkstuin, maar ook deel gaan nemen aan buurtcommissies en -initiatieven. Stedelijk zijn er interessante voorbeelden van nieuwe vormen van samenwerking en gebruik van de volkstuin. Zo heeft de Voedselbank op Kanaleneiland een samenwerking met

volkstuinvereniging De Hoge Weide. De Hoge Weide heeft een tuin ter beschikking gesteld waar door de eigen leden groenten worden geteeld, die bestemd zijn voor de afnemers van de Voedselbank.

Sociale cohesie

Volkstuinen bieden bij uitstek de mogelijkheid om sociale contacten te leggen tussen volkstuinders onderling of in verenigingsverband. Op veel tuinen kent men elkaar en houdt men in de gaten als er leden lang afwezig zijn. In dat opzicht wordt een actieve bijdrage geleverd aan het verminderen van sociaal isolement en draagt het bij aan de gezondheid. Om de volkstuinen toegankelijk te laten zijn voor iedereen zijn de volkstuinverenigingen aangesloten bij de U-pas regeling.

De volkstuinen kunnen niet bestaan als er geen verenigingen of anders georganiseerde verbanden zijn, die gezamenlijk het tuinenpark beheren, onderhouden en waar mogelijk aandacht besteden aan recreatief medegebruik. Dit wordt in tegenstelling tot bijvoorbeeld de stadsparken bij de volkstuinen volledig uitgevoerd door vrijwilligers. In dat opzicht leveren de 15 Utrechtse volkstuinverenigingen met hun 1425 tuinen een belangrijke bijdrage aan het verenigingsleven en aan de sociale cohesie in de stad.

Er is bij verschillende verenigingen aandacht voor de steeds meer divers wordende achtergrond van hun leden.

Vereniging Het Stadion organiseert een cursus verwerking producten uit eigen tuin met daarbij aandacht voor niet alleen de Nederlandse keuken maar ook voor andere internationale keukens ingebracht door hun leden. De Groene Lunet heeft werk gemaakt van het versterken van het bestuur door bewust aandacht te besteden aan een vertegenwoordiging van de Marokkaanse leden op het park en extra aandacht geschonken aan de communicatie en uitleg voor nieuwe leden.

Educatie

Veel volkstuinverenigingen doen actief mee aan natuureducatieve activiteiten zoals de Landelijke Natuurwerkdag, Groen moet je Doen, Dag van het Park en zoeken waar mogelijk scholen op voor samenwerking. Met als motivatie zoals een vrijwilliger omschrijft: "Ik hoop dat het jullie een goed beeld geeft van wat we doen met de kinderen en indirect ook waarom: de liefde voor de natuur en het tuinieren overbrengen." Een voorbeeld is de Vereniging Het Stadion. Zij biedt sinds twee jaar de gelegenheid aan de Daltonschool Rijnsweerd om daar met de groepen 6 tot en met 8 te tuinieren door 500m² grond ter beschikking te stellen en de kantine als lesruimte te gebruiken. De lessen worden samengesteld en verzorgd door een lid van de vereniging met medewerking van een aantal vaste vrijwilligers. Het streven is om de tuin geleidelijk aan meer te integreren in de lessen kennis der natuur op school en kinderen de gelegenheid te geven op de tuin projecten en/of proefjes uit te voeren. De schooltuin is ook buiten schooltijd open voor kinderen en ouders: "er wordt daar regelmatig gebruik van gemaakt, omdat ze hun tuintje willen bijhouden. Maar ook om kikkervisjes te vangen, of gewoon te picknicken, met name door kinderen die thuis geen tuin hebben."

Daarnaast wordt het met plezier omgaan met de natuur en een grotere bewustwording over de waarde van (gezond) voedsel ondersteund door de activiteiten op de schooltuinen van Natuur - en Milieu Communicatie en initiatieven zoals de Makkelijke Moestuinen voor peuters op kinderdagverblijven en voorscholen.

Natuur en milieu

Onderdeel Utrechtse groenstructuur

De Utrechtse volkstuinparken zijn oases van groen die in of aan de rand van een wijk of buurt liggen. Ze zijn onderdeel van de groenstructuur in de stad en bieden de mogelijkheid groenzones met elkaar te verbinden en verbindingszones te vormen voor diverse diersoorten.

Veel Utrechtse volkstuinverenigingen leveren actief een bijdrage aan de ontwikkeling van de natuur en bescherming van het milieu.

Nationaal Keurmerk Natuurvriendelijk Tuinieren

Vanuit het AVVN (zie ook onder het kopje samenwerking hierna) is het Nationaal Keurmerk Natuurlijk Tuinieren

ontwikkeld in samenwerking met de vereniging voor veldbiologie KNNV, De Kleine Aarde en de vereniging voor natuur- en milieu - educatie IVN. Het Nationaal Keurmerk Natuurlijk Tuinieren is erop gericht om met specifieke begeleiding en ondersteuning de ecologische waarde van de tuinenparken fors te laten toenemen. Er wordt op zo'n wijze getuinierd dat de natuur zich optimaal in de tuin kan ontwikkelen; plantenkeuze, tuininrichting en onderhoud zijn erop gericht om zoveel mogelijk dieren en planten een plekje te geven om te leven, te schuilen, te nestelen, te foerageren en te overwinteren.

Natuurlijk tuinieren is bedoeld voor volkstuinverenigingen en andere groepen mensen die (binnen) tuinen of bijvoorbeeld wijkgroen zelf onderhouden. Het begeleidingstraject duurt twee jaar en na die twee jaar wordt beoordeeld of de deelnemer het Nationaal Keurmerk verdient. Het keurmerk wordt toegekend als aan voorwaarden wordt voldaan zoals geen gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen, bloemen en planten staan op de juiste plek..

De planten zijn zoveel mogelijk inheemse flora. Deze leveren immers voedsel voor de dieren die hier van nature voorkomen. Er zijn bepaalde voorzieningen voor dieren in de tuin zoals vogelnestkastjes, bundeltjes vlier of dood hout voor wilde bijen. Op dit moment zijn er in Nederland 26 tuinenparken die het Nationaal Keurmerk Natuurlijk Tuinieren mogen dragen.

Van de vijftien tuinenparken in Utrecht zijn er vier die het Nationaal Keurmerk mogen voeren (Abstede, Ons Buiten, Stadion, Utrecht-Zuid) en van de 7 kandidaat verenigingen zijn er twee in Utrecht (De Driehoek en Hoge Weide). Volkstuinvereniging Abstede heeft daarnaast internationale erkenning gekregen voor hun inzet op het gebied van natuurlijk beheer en onderhoud van hun tuinenpark.

Samenwerking

De Utrechtse volkstuinverenigingen en de gemeente werken samen in het Overleg Volkstuinen Utrecht (OVU). Er vindt minimaal tweemaal per jaar overleg plaats met alle volkstuinverenigingen en de gemeente waaronder éénmaal met de wethouder. Dit overleg wordt gewaardeerd en is het platform om met elkaar informatie uit te wisselen, knelpunten te signaleren en met de gemeente afspraken te maken over de oplossingen daarvoor. De landelijke organisatie voor hobbytuinders, het AVVN, fungeert op verzoek van de gemeente als secretaris voor dit overleg. Het AVVN behartigt als landelijke organisatie de belangen van hobbytuinders in het algemeen en de aangesloten verenigingen en bonden in het bijzonder en is een belangrijk kenniscentrum voor de volkstuinen in Nederland, zie ook hoofdstuk drie.

Volkstuinverenigingen als vrijwilligersorganisaties

De volkstuinverenigingen zijn vrijwilligersorganisaties. Als het bestuur en de vrijwilligers met elkaar de tuin op orde hebben, een goede sfeer waar iedereen zich thuis voelt scheppen, leegstand voorkomen, nieuwe leden wegwijs maken, gezamenlijk zorg dragen voor het onderhoud, recreatief medegebruik stimuleren door bijvoorbeeld activiteiten voor de buurt en wijk te organiseren en via het keurmerk een bijdrage leveren aan natuur en milieu dan is dat al een prestatie, die waardering verdient.

De verenigingen hebben aangegeven meer inzicht te willen krijgen in de subsidie, mogelijkheden van de gemeente en de mogelijkheden tot ondersteuning bij de problemen waar ze als vrijwilligersorganisatie voor staan zoals omgaan met lastige tuinleden en veiligheid. Een meer duidelijke omschrijving van de verplichtingen waar tuinleden van volkstuinen aan dienen te voldoen op de gemeentelijke website zou daarbij helpen. De gemeente onderneemt hierop actie en informeert in samenwerking met het AVVN de verenigingen over subsidiemogelijkheden en ondersteuning van vrijwilligersorganisaties (zie hoofdstuk 3).

3 Trends, ontwikkelingen en acties

Er is een aantal belangrijke trends en ontwikkelingen in beeld te brengen die van invloed zijn op en van belang zijn voor het beleid voor volkstuinen in Utrecht. Dit hoofdstuk beschrijft deze trends en ontwikkelingen, gaat nader in op de betekenis daarvan voor de volkstuinen (verenigingen) en vertaalt dit naar een aantal concrete acties.

Volkstuinen in de lift

In veel recente publicaties wordt geconstateerd dat Volkstuinen weer 'in' zijn. Het AVVN en het Overleg Volkstuinen Utrecht onderschrijven dit beeld: steeds meer mensen waaronder veel huishoudens met kinderen herontdekken de volkstuin. Motieven die daarbij een rol spelen zijn: meer aandacht voor natuur en milieu, behoefte om eigen kinderen meer bij te brengen over de natuur, mogelijkheid te tuinieren en te recreëren in een groene omgeving dichtbij huis, interesse en plezier om je eigen voedsel te telen gecombineerd met een grotere aandacht voor streekgebonden producten. Naast de volkstuinen is er meer aandacht en vraag naar buurtmoestuinen en is er aandacht voor Stadslandbouw en een Utrechtse voedselstrategie waarover in de volgende paragraaf meer.

Ook de Utrechtse volkstuinverenigingen constateren dat er meer aandacht is voor de volkstuinen, dat er jonger en diverser publiek interesse heeft voor de volkstuin en deze steeds meer een plek vinden op de verschillende tuinenparken. Hierbij is de aandacht voor het telen van groenten en fruit (nutstuin) gecombineerd met een speelplek voor de kinderen (de zogenaamde combituin) groter dan die voor alleen bloemen en planten (siertuin). Een goede voorlichting aan potentiële leden is daarbij belangrijk, zoals al is opgemerkt in hoofdstuk twee. Het blijkt dat een deel van nieuwe leden weer snel afhaakt als duidelijk wordt welke verplichtingen verbonden zijn aan het houden van een volkstuin. In overleg met het Overleg Volkstuinen Utrecht wordt hier op de gemeentelijke website extra aandacht aan besteed.

Buurtmoestuinen en overige groene initiatieven in buurten en wijken

Er zijn verenigingen met een wachtlijst, maar dat wordt door de betrokken verenigingen niet als een probleem ervaren. Elke vereniging moet overigens over een wachtlijst beschikken zodat vrijkomende tuinen redelijk snel weer kunnen worden ingenomen.

Het is sowieso niet eenvoudig om aan een grotere vraag naar volkstuinen te kunnen voldoen, omdat dit in eerste instantie afhankelijk is van het aantal voorhanden locaties. De huidige ontwikkeling van buurtmoestuinen kan deels een oplossing zijn. Voorwaarde is wel dat er in wijk en/of buurt voldoende draagvlak voor is en de capaciteit, wil om deze tuinen zelf te beheren. In de op te stellen Wijkgroenplannen komen incidenteel verzoeken van bewoners hiervoor te voorschijn.

Het bureau Natuur- en Milieucommunicatie (NMC) kan in samenwerking met het wijkbureau en de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling hier een rol in spelen. Het NMC heeft voor elke wijk contactpersonen, die een goed overzicht hebben van de mogelijkheden voor tuinieren in de wijk en waar mogelijk initiatieven op dit terrein ondersteunen. Voorbeelden zijn: Castellum Hoge Woerd in Leidsche Rijn dat door NMC wordt geëxploiteerd en waar een initiatief voor een buurtmoestuin een plek krijgt op het complex. Het Ubuntuhuis Utrecht dat gaat moestuinieren op de door NMC beheerde educatieve tuin aan de Kanaalweg. En op het terrein naast Ons Buiten in Voordorp werken tuinleden en buurtbewoners van "Voordorp op eigen kracht" samen aan het realiseren van de buurtmoestuin.

De contactpersonen van het NMC kunnen waar mogelijk de verbinding zoeken met de volkstuinverenigingen. Binnen de verenigingen is er veel kennis over tuinieren, die door de meeste leden graag gedeeld wordt met anderen. In veel gevallen vindt er al uitwisseling plaats tussen de verenigingen en initiatieven op buurtniveau of in de wijk. Dit werkt nog beter als de volkstuinverenigingen bekend zijn in de stad met de contactpersonen van het NMC zodat zij weten waar ze terecht kunnen voor informatie en naar wie zij zonodig kunnen doorverwijzen. Informatie hierover dient een plek te krijgen op de website van de gemeente Utrecht en wordt opgenomen op de sociale kaart van Utrecht jekuntmeer.nl. Met het AVVN zal beken worden op welke wijze informatie met elkaar gedeeld kan worden. De contactpersonen van het NMC in de wijk kunnen dus een belangrijke rol spelen om volkstuinverenigingen te informeren en attenderen op nieuwe initiatieven en projecten en indien uit te nodigen.

Verkenning nieuw volkstuinpark

Daarnaast kan er stedelijk verkend worden waar er nog mogelijke locaties zijn voor nieuwe tuinenparken. Uitgaande van de huidige spreiding van volkstuinen over de stad (zie bijlage 1) komt naar voren dat de wijken Leidsche Rijn en Noordwest beschikken over minder volkstuinareaal. Uitgaande van de ruimtelijke mogelijkheden is het voor Leidsche Rijn interessant om nader te verkennen of er nog ruimte is voor een tuinenpark. Aansluitend op deze ruimtelijke verkenning zou via het wijkbureau/NMC onderzocht kunnen worden of er vraag is naar volkstuinen en voldoende vrijwillig initiatief aanwezig is om dit verder op te zetten. Overigens is de ervaring dat bij de realisering van nieuwe tuinenparken de latente vraag meer dan voldoende is om deze tuinenparken ook goed te kunnen bezetten. Insteek van een eventueel nieuw tuinenpark in Leidsche Rijn zou kunnen zijn dat dit park optimaal en op een innoverende wijze bijdraagt aan de agenda van duurzaamheid van niet alleen de gemeente, maar ook van de Provincie en het Rijk en als voorbeeld zou kunnen dienen voor Nederland en andere landen. Dit zou dan kunnen aansluiten op de Agenda van het Internationaal Volkstuincongres dat in 2014 in Utrecht gaat plaatsvinden en door het AVVN georganiseerd wordt. En kan mogelijkheden bieden voor aanvullende financiering voor de realisatie.

Acties 2012

- De Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling neemt het initiatief informatie over de volkstuinverenigingen op te nemen in de sociale kaart van Utrecht jekuntmeer.nl.
- Natuur - en Milieucommunicatie neemt in samenwerking met de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling, de GG & GD én de volkstuinverenigingen het initiatief om bij de ontwikkeling van buurtmoestuinen aandacht te hebben voor kennisuitwisseling, educatieve activiteiten, cursussen voor bewoners, buurtmoestuin als dependance voor een volkstuinvereniging. De contactpersonen van het NMC in de wijk kunnen tevens inzicht geven in de mogelijkheid en voor tuinieren in de wijk.
- De Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling onderzoekt of er mogelijkheden zijn voor nieuwe locaties voor volkstuinen. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van het verkennend onderzoek dat de Dienst Stadsontwikkeling in 2012 uitvoert voor locaties in het kader van Stadslandbouw, zie hieronder.

Acties 2012 - 2014

- De Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling onderzoekt afhankelijk van de resultaten van bovengenoemde verkenning de mogelijkheden voor het ontwikkelen van een innovatief en duurzaam tuinenpark aansluitend bij de agenda van Provincie en Rijk.
- De Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling neemt het initiatief en in afstemming met het Overleg Volkstuinen Utrecht om op de gemeentelijke website meer informatie op te nemen over de (algemene) verplichtingen bij het huren van een volkstuin.
- De Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling neemt het initiatief om in samenwerking met het AVVN de verenigingen te informeren over subsidiemogelijkheden en -ondersteuning van vrijwilligersorganisaties.

Stadslandbouw, voedseltuinen, Utrechtse voedselstrategie

Naast de buurtmoestuinen zijn er omvangrijkere initiatieven in de stad. Een overkoepelend kader daarvoor is Stadslandbouw. Stadslandbouw omvat vaak een hele range van stedelijke voedselproductie: van balkon -, gevel - of daktuin en groene daken in de binnenstad, via volkstuinen tot professionele stedelijke voedselproductie en -verwerking aan de rand van de stad. Iedere verschijningsvorm verdient zijn eigen plek in de stad en kan bijdragen aan een duurzame en leefbare stad. Voor het opzetten van een voedseltuin is een haalbaarheidsonderzoek verricht. Een voedseltuin is een 'sociale onderneming' in het groen waar vrijwilligers met een laag inkomen werken. Een deel van de opbrengst mogen de deelnemers zelf houden. Een ander deel wordt verkocht aan restaurants en bedrijven in Utrecht en omgeving.

Relatie met volkstuinen

Volkstuinverenigingen kunnen kennis inbrengen bij stadslandbouw initiatieven zoals buurtmoestuinen en voedseltuinen en waar mogelijk de samenwerking zoeken. In de doelstellingen van Stadslandbouw past het op een natuurvriendelijke en verantwoorde wijze van tuinieren in volkstuinen en buurtmoestuinen. Daarom wordt gestimuleerd dat zoveel mogelijk volkstuinenverenigingen mee willen doen aan het behalen van het Nationaal Keurmerk Natuurlijk Tuinieren. Voor de deelname aan het begeleidingstraject voor het keurmerk kunnen verenigingen een beroep doen op een subsidie van de gemeente, zie hoofdstuk vier.

Naast het bovenstaande vindt er binnen de gemeente een verkenning plaats naar een Utrechtse Voedselstrategie met de volgende motivatie: er is toenemende aandacht voor de waarde van een gezonde, groene en duurzame leefomgeving. De herkomst van ons voedsel, de smaak van regionale producten, gezond koken voor weinig geld en samen eten staan volop in de belangstelling. Voedsel inspireert en verbindt mensen. In de Nota Volksgezondheid 'Duurzaam Gezond' 2011-2014 staat hierover het volgende: "Voedsel verbouwen in en om de stad draagt bij aan de aandacht voor gezonde voeding, participatie in de samenleving, reductie van stress en het verminderen van het aantal kilometers voor het vervoer van voedsel. Particuliere initiatieven op het gebied van duurzame voedselproductie, streekproducten en stadslandbouw of voedingsconsumptie als basis voor gezondheid en middel tot participatie in de samenleving worden toegejuicht en gebundeld tot een lokale voedselstrategie." Uit de verkenning is gebleken dat gezond voedsel en groen een kapstok bieden voor het verbinden van gemeentelijke doelstellingen op meerdere domeinen: "zowel in het ruimtelijke domein (omgeving), het sociaal domein (mensen) en het domein van economie en stadspromotie (profijt) is meerwaarde te bereiken. Het gaat om verbinden, maar ook om doorpakken waar projecten stoppen. Samen tuinieren in een buurttuin versterkt de sociale cohesie, maar benutten we wel alle mogelijkheden voor re-integratie van kwetsbare buurtbewoners? Een lokale voedselstrategie past binnen het collegeprogramma waarin Utrecht gezien wordt als een stad die economische ontwikkeling, een gezond milieu en een sociaal hart op een duurzame wijze aan elkaar weet te knopen." Ook de volkstuinen zijn onderdeel van en dragen bij aan de Utrechtse voedselstrategie met als voorbeeld de samenwerking tussen volkstuinvereniging De Hoge Weide en de Voedselbank op Kanaleneiland.

Actie 2012

- De Diensten Maatschappelijke Ontwikkeling, Stads Ontwikkeling, Natuur- en Milieu Communicatie en de GG & GD brengen waar mogelijk de kennis en kunde van de volkstuinverenigingen in verbinding met initiatieven in het kader van de Utrechtse voedselstrategie en ontwikkeling Stadslandbouw.

Actie 2012 – 2014

- De Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling ondersteunt en stimuleert volkstuinverenigingen tot deelname aan het begeleidingstraject Natuurlijk Tuinieren.

Internationaal congres in 2014: Utrecht kenniscentrum volkstuinen

In 2014 is het AVVN samen met de gemeente gastheer voor het 37ste Internationale Congres van de Internationale Federatie van Volkstuinen. De Internationale Federatie bestaat uit 14 nationale organisaties van volkstuinhouders, die gezamenlijk meer dan drie miljoen huishoudens vertegenwoordigd. Het thema voor het Internationale Congres in 2014 is 'Focus on Allotments' met aandacht voor de hedendaagse positie van de volkstuinsector. Op basis van onder meer sterkte en zwakte analyses zullen voorstellen, ideeën, goede voorbeelden verzameld en uitgewerkt worden om de volkstuinsector in elk land en in Europa verder te versterken. Het AVVN bekleedt voor de periode van drie jaar (2011 - 2014) het voorzitterschap van de Internationale Federatie en organiseert het congres met circa 300 buitenlandse bezoekers. Het biedt de kans om het AVVN als kennisinstituut voor de volkstuinsector in Nederland en daarbuiten verder te profileren, Utrecht in dit kader te promoten als stad van Kennis en Cultuur en biedt de mogelijkheid om een aantal toonaangevende tuinparken in Utrecht nationaal en internationaal te presenteren.

Het AVVN wil graag alle Utrechtse Volkstuinverenigingen bij dit Congres betrekken. Ter ondersteuning en binnenhalen van het Internationale Congres heeft de gemeente voor 2014 incidenteel € 20.000,00 ter beschikking gesteld. Daarnaast biedt de gemeente aan om mee te denken over interessante onderwerpen, initiatieven die bij het Internationaal Congres naar voren kunnen worden gebracht. Zo kunnen bijvoorbeeld de ervaringen met experimenten op het terrein van stadslandbouw en de Utrechtse voedselstrategie worden ingebracht.

Volkstuinpark Hoge Weide

Een zeer sprekend en innovatief voorbeeld is het volkstuinpark Hoge Weide dat een integraal onderdeel vormt van het moderne kantorenpark Papendorp met grote toonaangevende bedrijven. Werknemers van de omliggende bedrijven kunnen in pauzes wandelen in een prachtig park en lunchen in het Verenigingsgebouw van Hoge Weide.

Actie 2012 – 2014

- De Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling biedt voor het Internationale Congres in 2014 ondersteuning aan door onder andere het aandragen van nieuwe initiatieven en onderzoek.

4 Locaties en huurcontracten, onderhoud, beheer en veiligheid

Locaties en huurcontracten, onderhoud, beheer en veiligheid zijn belangrijke aandachtspunten binnen het volkstuinbeleid. Dit hoofdstuk gaat nader op deze punten in: het belang van nieuwe huurcontracten, hoe onderhoud en beheer is georganiseerd, welke afspraken daarover zijn gemaakt en hoe met het aspect veiligheid wordt omgegaan.

Locaties en huurcontracten

In hoofdstuk drie is geconstateerd dat het niet eenvoudig is om aan een grotere vraag naar volkstuinen te kunnen voldoen, omdat dit in eerste instantie afhankelijk is van het aantal voorhanden locaties. Een belangrijke randvoorwaarde om überhaupt aan de huidige vraag te kunnen voldoen, is dat de huidige tuinenparken kunnen blijven bestaan. In het gemeentelijk beleid wordt daarom zoveel mogelijk rekening gehouden met het belang van de huidige locaties voor volkstuinen, waarbij gekeken wordt naar een optimale wisselwerking in relatie tot de wijk en buurt en met inachtneming van ruimtelijke ontwikkelingen zoals bijvoorbeeld de Visie Eykmanlaan. Dit sluit aan bij het beleid van het Rijk waar in de Nota Ruimte (2005) is aangegeven dat gemeenten volkstuinen en volkstuincomplexen zoveel mogelijk moeten ontzien bij stedelijke herstructurering en aanleg van nieuwe moeten stimuleren.

Het waarborgen van de huidige locaties van de volkstuinen op basis van verlenging van de huurovereenkomst is voor de volkstuinverenigingen begrijpelijk een zeer belangrijk onderwerp. De huidige huurovereenkomst tussen gemeente en volkstuinenvereniging loopt tot en met 2014. Mede op verzoek van het Overleg Volkstuinen Utrecht/AVVN start de gemeente eind 2012 met het overleg dat moet leiden tot een nieuwe huurovereenkomst voor de periode 2015 - 2024. Het streven is om de nieuwe huurovereenkomst tussen de verenigingen en de gemeente te ondertekenen tijdens het Internationaal Congres in 2014.

Onderhoud en beheer

Voor het groot onderhoud van de tuinenparken is tussen het Overleg Volkstuinen Utrecht en de gemeente het volgende geregeld. Het Overleg Volkstuinen Utrecht maakt in samenwerking met het AVVN ieder jaar een plan voor het onderhoud van de tuinenparken. Als basis daarvoor gelden de meerjaren onderhoudsplannen, die voor de verschillende tuinenparken zijn opgesteld. In goed onderling overleg wordt bepaald welk onderhoud waar en wanneer moet plaatsvinden. Dit plan wordt dan overlegd met de gemeente en op basis daarvan wordt elk jaar via een subsidie aan het AVVN circa € 105.000,00 voor het uitvoeren van het onderhoud ter beschikking gesteld. Het Overleg Volkstuinen Utrecht is zelf verantwoordelijk voor de uitvoering en de gemeente (Utrechts Vastgoed Organisatie) toetst of de uitvoering voldoet aan de kwaliteitseisen, het subsidie juist is besteed en verleent zo nodig ondersteuning bij het opstellen van het onderhoudsplan. Deze wijze van werken verloopt tot tevredenheid van alle partijen.

Naast dit budget voor het groot onderhoud is er in de begroting van de Dienst Stadswerken structureel een bedrag ad € 50.000,00 per jaar opgenomen voor het onderhoud aan de watergangen op en rond de tuinenparken. Het uitvoeren van de werkzaamheden daarvoor wordt afgestemd met het Overleg Volkstuinen Utrecht en het AVVN. Voor het verhogen van de toegankelijkheid en recreatief medegebruik van tuinenparken is jaarlijks een investeringsbedrag van € 45.000,00 beschikbaar (Nota Kapitaalgoederen). In overleg met het Overleg Volkstuinen Utrecht wordt hiervoor elk

jaar een investeringsplan opgesteld, waarbij de mogelijkheid wordt open gehouden om op basis van dit budget ook maatregelen te nemen voor het verhogen van de veiligheid op en rondom de tuinenparken. In de huidige huurovereenkomst is vastgelegd dat de tuinenparken openbaar toegankelijk zijn tussen zonsopgang en zonsondergang, zodat ook wijkbewoners en recreanten van de tuinenparken kunnen genieten. Overnachten en permanente bewoning zijn niet toegestaan op de Utrechtse tuinenparken.

Een uitzondering op het terrein van onderhoud is de volkstuinvereniging De Doordouwers. Bij deze vereniging is het recreatieschap de Stichtse Groenlanden eigenaar en verhuurder van de locatie en het onderhoud is dus bij het recreatieschap belegd. De vereniging de Doordouwers is wel lid van het Overleg Volkstuinen Utrecht en de gemeente zoekt waar nodig de samenwerking met het recreatieschap in het belang van De Doordouwers.

Veiligheid

De veiligheid op en rond de tuinenparken is voor de volkstuinverenigingen een aandachtspunt en soms ook een punt van zorg. Er is regelmatig sprake van inbraak, insluipingen gecombineerd met illegaal overnachten op verschillende tuinenparken. Er is discussie over nut en noodzaak van hoge hekwerken. Het AVVN staat op het standpunt dat afgesloten tuinenparken met hoge hekken geen oplossing is. Het nodigt eerder kwaadwillenden uit om in te breken of te vernielen dan een meer open tuinenpark leert de ervaring. Het versterkt de suggestie dat er wellicht iets te halen is. Daarnaast zijn er verenigingen, die aangeven dat er afhankelijk van de ligging in het kader van de veiligheid goede hekwerken echt noodzakelijk zijn. Uit de huidige praktijk blijkt in ieder geval het belang van goede preventieve maatregelen als alarm, consequent aangifte doen en melden van inbraken/vandalisme, afspraken met wijkbureau, politie en stadstoezicht over intensiever toezicht wanneer nodig. Op basis van een inventarisatie via het Overleg Volkstuinen Utrecht kan gezamenlijk bekeken worden hoe de veiligheid op tuinenparken verbeterd kan worden, waarbij investeringen in betere hekwerken een optie kan zijn.

Verenigingen die in de wijk gevestigd zijn zoals bijvoorbeeld De Driehoek, De Pioniers en Ons Buiten hebben in samenwerking met het wijkbureau Noordoost/Oost en de politie een alarmeringslijst opgesteld. De politie beschikt over deze lijst en kan direct contact opnemen met de verenigingen in geval van vandalisme en inbraken. Daarnaast hebben zij al sinds enkele jaren een gemeenschappelijk overleg over de stand van zaken aangaande veiligheid met de wijkagent, het wijkbureau en stadstoezicht. Deze aanpak is een voorbeeld voor andere verenigingen. Vereniging De Doordouwers heeft dit in 2012 opgepakt in samenwerking met het wijkbureau Overvecht en de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling. Wanneer nodig kan deze werkwijze in de komende periode worden uitgebreid naar andere volkstuinverenigingen.

Actie 2012

- In 2012 starten met de voorbereidingen voor een nieuwe huurovereenkomst voor de periode 2015 - 2024.

Acties 2012 - 2014

- Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling en het Overleg Volkstuinen Utrecht inventariseren de problemen op het terrein van veiligheid en bepalen in samenwerking met wijkbureau, politie, stadstoezicht welke maatregelen noodzakelijk en mogelijk zijn.
- In overleg met de volkstuinverenigingen stelt de werkgroep "Onderhoud tuinenparken Utrecht" (een werkgroep bestaande uit deskundigen, verenigingsafgevaardigden en het AVVN) elk jaar het onderhoudsplan op en draagt zorg voor de uitvoering daarvan.
- Utrecht Vastgoed Organisatie en de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling stellen in overleg met het Overleg Volkstuinen Utrecht/AVVN elk jaar het investeringsplan op voor het budget recreatief medegebruik/toegankelijkheid.

5 Financiën

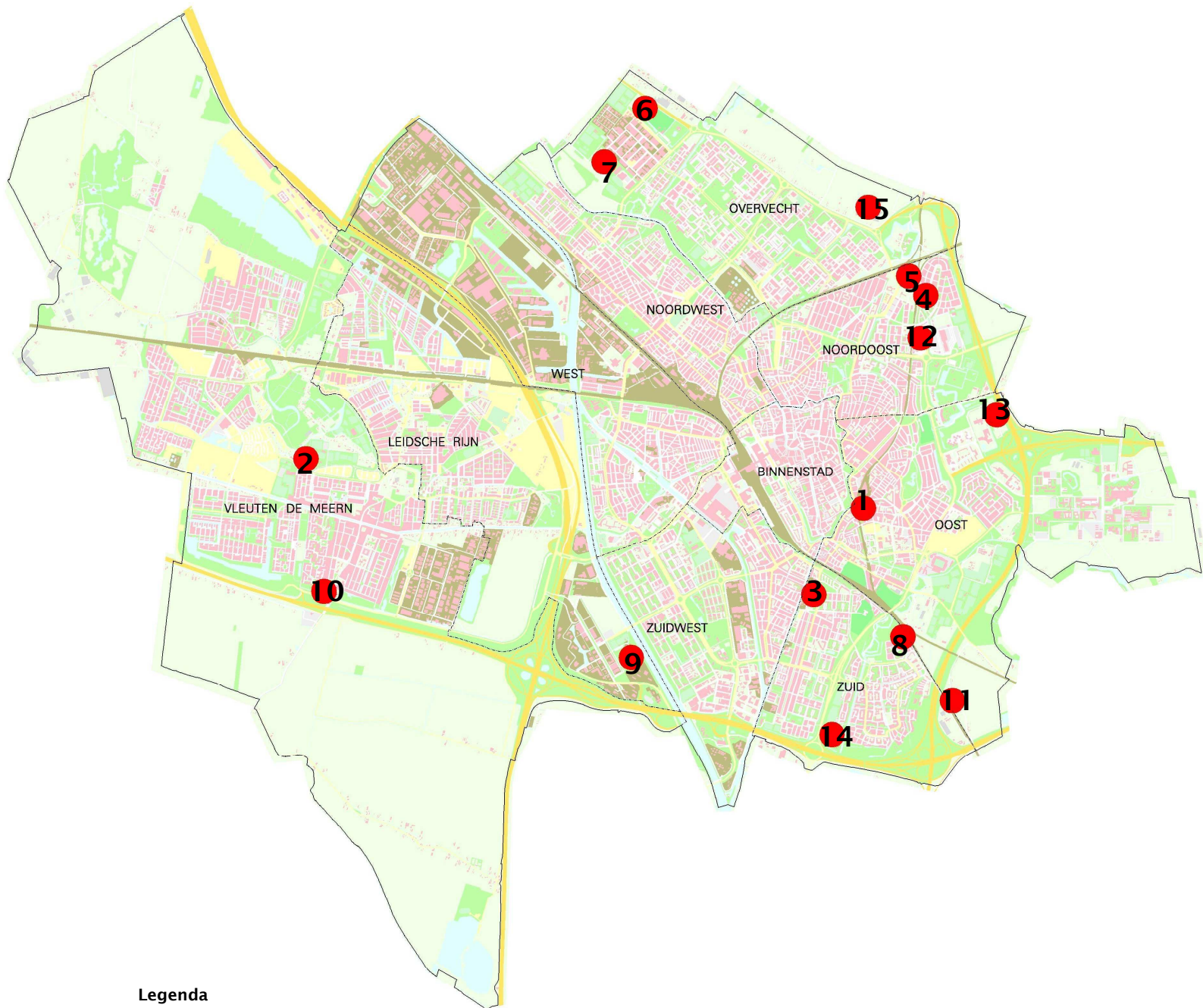
De volkstuinverenigingen betalen per jaar per m2 volkstuingrond een bedrag aan de gemeente. Elk jaar wordt dit bedrag geïndexeerd.

Voor 2012 is de opbrengst aan huur circa € 150.000,00 en de prijs € 0,57 per m2. In vergelijking met 12 andere gemeenten is deze huurprijs boven gemiddeld (prijsspeil 2011). Van deze € 150.000,00 aan inkomsten is € 105.000,00 beschikbaar voor het onderhoud van de Utrechtse Tuinenparken en € 7.000,00 voor het stimuleren van natuurlijk tuinieren. Daarnaast is in de Nota Kapitaalgoederen (onderdeel vervangingsinvestering cultuurtechnisch sportaccommodaties, speel- en volkstuinten) per jaar € 45.000,00 beschikbaar voor het stimuleren van recreatief medegebruik/ toegankelijkheid, waarbij de mogelijkheid wordt open gehouden om op basis van dit budget ook maatregelen te nemen voor het verhogen van de veiligheid op en rondom de tuinenparken. De Dienst Stadswerken reserveert per jaar € 50.000,00 voor onderhoud aan de watergangen op de tuinenparken.

2012	Volkstuin verenigingen	Onderhoud Tuinenparken	Zakelijke lasten: afschrijvingen investeringen, etc	Recreatief medegebruik / toegankelijkheid	Natuurvriendelijk tuinieren	Onderhoud watergangen
Inkomsten						
Utrecht Vastgoed Organisatie	€150.000,00					
Uitgaven						
Utrecht Vastgoed Organisatie		€105.000,00	€ 30.000,00		€ 7.000,00	
Utrecht Vastgoed Organisatie / Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling				€ 45.000,00		
Dienst Stadswerken						€ 50.000,00

Incidentele kosten	
Congres	€20.000,00

Bijlage 1: Kaart Volkstuinen in Utrecht

Legenda

1	Abstede, 65 tuinen
2	Anders Bezig Zijn, 25 tuinen
3	Briljant, 28 tuinen
4	Ons Buiten, 100 tuinen
5	De Driehoek, 145 tuinen
6	Flora's Hof, 74 tuinen
7	Ons Genot, 183 tuinen
8	De Groene Lunet, 73 tuinen
9	De Hoge Weide, 150 tuinen
10	Nijevelt, 46 tuinen
11	De Nijvere Pier, 50 tuinen
12	De Pioniers, 121 tuinen
13	Stadion, 140 tuinen
14	Utrecht Zuid, 150 tuinen
15	De Doordouwers, 100 tuinen

Colofon

Uitgave

Gemeente Utrecht,
Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling

Teksten

Gemeente Utrecht, Utrecht

Fotografie

AVVN, Utrecht

Vormgeving

Gemeente Utrecht

Datum

April 2012

Meer informatie

Redactieadres Postbus 16200, 3500 CE Utrecht

Telefoon 030 - 286 28 02, secretariaat sport

E-mail sport@utrecht.nl

www.utrecht.nl